

tužbalicu. Njih 22 imaju od tri do deset stihova. I nisu ispuštana samo imena srodnika i plemenika već svi stihovi koji se nisu sviđali Banjeviću. Stoga su neke tužbalice drastično i nedopustivo kraćene. Na primjer, prva tužbalica kod Šaulića, koja počinje stihom: »Što si, majko, ućutala«, ima 123 stiha. Banjević donosi 72 pod naslovom *Divno lice izgrdiše* (str. 42). Druga, *Ja nijesam tužilica*, ima kod Šaulića 125 stihova, a kod Banjevića 35 pod naslovom *U kuću ti magla pala* (str. 46). Četvrta Šaulićeva, *No ne mogu da govorim*, ima 113 stihova, a kod Banjevića samo 39 pod naslovom *Ni prebola ni umora* (str. 50). Od pete, *Rane mnoge, pa me bole*, od 83 stiha Banjević je uzeo samo šest. A evo kako Banjević skraćuje tužbalice. Šesta tužbalica kod Šaulića počinje ovako:

»Što rastuni kitu braće,
Moj đevere, sunce moje,
Moj đevere, oči moje!
Što će snaa osobnica?
Ovo je li svadba tvoja...«

i tako dalje do 25. stiha. Banjević uzima: 26, 27, 28, zatim: 54, 55, 56. i 57. stih. Dakle, sedam stihova od 63. Dvanaesta tužbalica kod Šaulića počinje ovako:

»Biš sa braćom govorila,
No ne mogu od žalosti!
Mene nije zazor žalit',
Braću zornu, zazoritu...«

itd. do 128. stiha. Banjević uzima prva tri, zatim osmi i stihove 20—24, dakle samo devet stihova. Prema tome, to više nije ona tužbalica, pa ni tužbalica u klasičnom smislu. Takvi se postupci ne mogu opravdati ni traženjem estetski vrijednog. Banjević, istina, u *Napomeni kaže*: »Nastojao sam da u ovaj izbor uđe sve ono što mi se činilo da predstavlja vrijednost.« U tome je i uspio. Međutim, kad je već tako postupio, umjesto naziva *Antologija crnogorskih narodnih tužbalica* adekvatniji bi bio naslov *Antologija stihova iz crnogorskih narodnih tužbalica i neke tužbalice* (jer je samo Džakovićeve gotovo bez skraćivanja tiskao).

Na kraju su doneseni podaci o izvorima iz kojih su tužbalice uzete, zapsivači i dr.

Ante Nazor

ZLATNA KNJIGA HRVATSKE NARODNE LIRIKE, Sastavio KREŠIMIR MLAC, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1972, 408 str.

Izbor pjesama u ovoj *Zlatnoj knjizi* ne odlikuje se onakvim pjesnički profinjanim mjerilima selekcije kao u antologijama usmene poezije Olinka Delorka, ali ima drugih vrijednih kvaliteta. Širok zahvat izabranih lirskih pjesama (638 tekstova), njihova regionalna, tematska i funkcijska raznolikost, pa čak i samo nedostajanje modernije odnjegovanog literarnog senzibiliteta (uz odatle proisteklu subjektivnu orijentaciju pri izabiranju tekstova) ali i nedvoj-

beno ipak prisutan smisao za izražajne vrijednosti narodnih pjesama — pridonijeli su široj informativnosti, prikazivanju raznolikijih aspekata u kojima se javlja hrvatska narodna lirika, davanju potpunije njezine slike a, svakako, i svjedočenju o pjesničkoj kvaliteti te lirike.

Velik broj pregledanih zbirki što su poslužile kao osnova ovoj antologiji kao i autorovo nastojanje da potraži odgovor na neka važnija pitanja vezana uz usmenu poeziju svjedoče o višegodišnjem predanom radu. Taj uloženi rad a i mnoge vrijedne informacije nisu ipak dovoljni da bi opravdali sigurnost i neodmjeren polemički ton kojima autor u uvodu zbirci kritički procjenjuje veoma složene probleme studija usmene poezije.

Autor se zauzima za afirmaciju hrvatske narodne lirike kao pjesništva svoga naroda, i to bi nastojanje samo po sebi bilo potpuno u redu kada ne bi bilo popraćeno sudovima o usmenom pjesništvu susjednih i najbližih naroda na način vrlo sličan onome kakav autoru opravdano smeta kad ga drugi primjenjuju prema hrvatskom narodnom pjesništvu.

Možemo se, npr., zajedno s autorom požaliti zbog činjenice što do danas nema nijednoga hrvatskog izdanja pjesama dugog stiha, bugarštica, premda njihovi zapisi potječu iz hrvatske sredine, no tvrditi pri tom da je Bogišić tekstove ispravljao »da bi bili više srpski« (str. 8) tvrdnja je teška i ne znam kako bi se mogla dokazati. A ne znam ni zbog čega je Bogišić uvršten među Srbe (njegova bi se nacionalna opredijeljenost mogla samo opisno prikazati u povijesnom kontekstu nacionalne orijentacije dijela dubrovačke inteligencije u proteklom stoljeću). Navodeći tri zbirke bugarštica, autor je propustio da spomene Lalevićevu zbirku ((1. izd. 1952, 2. izd. 1956), zbirku popularnog tipa, kao što je popularna i Nedićeva zbirka, koja je spomenuta. Netolerancija je navela autora na to da olako nazove »'znanstvenim' trabunjanjem« (str. 24) Murkovu misao o podrijetlu bugarštica »iz jugoistočnih bugarsko-srpskih krajeva«. Može se o toj Murkovoju misli i posebice o njezinoj formulaciji raspravljati s više aspekata. No bez obzira na to hoćemo li je prihvatiti ili otkloniti, Murko je bio učenjak koji se bavio znanošću (a ne 'znanošću'), i raspravljati s njime trebalo bi argumentima na znanstvenoj razini.

O pjesmama u Vukovim zbirkama zna se da im često nedostaju informacije o kazivačima i o mjestu zapisa i da te pjesme u podosta slučajeva potječu iz hrvatske sredine bez navedena podatka o tome. No nema opravdanja za to da se ta tvrdnja proširi na cjelinu Vukovih zbirki i da se ustvrdi kako »nigdje nisu spomenuti stvarni zapisivači tih pjesama« te da je čak »dobra polovica pjesama objavljenih u Vukovim knjigama čistog hrvatskog podrijetla i da nikad te pjesme nisu bile pjevane u Srbiji a niti su takve varijante zabilježene u Srbiji«, pa da se ta misao na kraju potkrijepi i teoretski nedovoljno osmišljenim argumentom prema kojemu »motivi narodnih pjesama redovito ne prelaze iz jednog naroda u drugi« osim izuzetnih slučajeva (str. 12—13). Da bi dokazao bogatstvo hrvatske usmene poezije, autor drži potrebnim da zaniječe postojanje takve poezije drugima (vidi str. 25), a tvrdi, eto, i to da u Vukovu rodnom kraju lirske narodne pjesme gotovo da nije ni bilo (str. 27). O takvim naopakim zaključcima ne bi trebalo potanje raspravljati. Oni se redovito očituju višesmjerno u zaoštrenim i za smireno razmatranje nepovoljnim općim situacijama, u kakvoj je nastajala i ta knjiga. Oni su promašeni sa znanstvenoga a lišeni takta i obzira s društvenoga gledišta.

Kao što znamo, Štrekeljevo četverotomno djelo *Slovenske narodne pesmi* sadrži i velik broj hrvatskih kajkavskih pjesama. Po Štrekeljevoj zabilješci, na koju se pozvao Mlač (vidi str. 13), razabire se da Štrekelj te pjesme, doduše, nije smatrao slovenskima — ali on ih je ipak objavio u zbirci slovenskih narodnih pjesama i nije držao potrebnim da u napomenama obilježi pripadnost uključenih hrvatskih tekstova, tako da je ona prosječnim čitaocima ostala često nepoznatom. Ipak, zahvaljujući činjenici da je Štrekelj pomno donosio bibliografske podatke o izvorima pjesama, moglo se poslije ustanoviti koje su pjesme hrvatske. Taj njegov postupak ima sličnosti s onim u Vukovim zbirka-ma (u kojima su sve pjesme objavljene kao srpske). Iz današnje već prilično daleke vremenske distance mogu se takvi postupci donekle razumjeti i ne bi bilo umjesno govoriti o njima s ljutnjom, pa je dobro što ni Mlač ne govori s ljutnjom o Štrekeljevu uključivanju hrvatskih pjesama i što je čak zadovoljan činjenicom da su hrvatske kajkavske pjesme ondje objavljene i time otete zaboravu — ali začuđuje što je autor u cjelini popratio visokim pohvalama Štrekeljev postupak, koji zapravo nije bio korektan.

Autorovu negodovanju zbog činjenice što je objavljivanje kajkavskih narodnih pjesama u hrvatskim izdanjima bilo u prošlosti zanemareno možemo se, naravno, i mi pridružiti, ali bismo ipak dodali da je i do objavljivanja poznate Zgančeve zbirke iz god. 1950, koju Mlač s pravom navodi kao prekretnicu, u Hrvatskoj ipak bilo tiskano podosta kajkavskih pjesama, pa i nekoliko zbirki.

Autor se u svojoj uvodnoj raspravi dotiče i teoretskih pitanja. Uvjeren je da se postanak epskih narodnih pjesama, i to svih, temelji na kroničarskom opisu stvarnih povijesnih događaja. Ne bismo mu zamjerali što zastupa tu teoriju, koja je danas već prilično zastarjela, kad ona u njegovoj knjizi, namijenjenoj širokom krugu čitalaca, ne bi bila predstavljena kao da je prihvaćena i opće važeća (vidi, kao primjer, suprotno gledište u knjizi B. N. Putilova *Russkij i južnoslavjanskij geroičeskij epos*, Moskva 1971, posebice str. 64, 115—117, 123—125, 279—281) i kada se opravdanost te teorije ne bi dokazivala primjerima koji, u tom teoretskom smislu, nemaju važnosti: dvjema zanimljivim prošlostoljetnim knjižicama što opisuju postanak nekih deseteračkih stihovanih kronika o suvremenim zbivanjima; slične su pjesme-kronike poznate i iz drugih izvora a dobro su znane i Munku (v. str. 220—221. i 234—239. njegove knjige *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike*), ali autor ipak misli da je Murko zakasnio sa svojom teorijom o epskoj poeziji kao izvorno usmenoj kronici, i to zato što mu one dvije knjižice nisu bile poznate (vidi str. 22—23).

Moglo bi se raspravljati i o drugim, i inače čestim, teško prihvatljivim zamislama iz uvoda knjizi: npr. o onoj da se cjelokupan tekst pojedine krnje zapisane pjesme može »popuniti« uz pomoć drugih zapisa iz drugih krajeva i da je cjelovit tekst, tj. »pratekst« pojedine pjesme moguće naknadno utvrditi (str. 14). Svaka je varijanta lirске narodne pjesme na svoj način cjelovita, a tzv. pratekst, ako je i postojao, ne može se više umjetno rekonstruirati. Narodne pjesme, osobito lirске, žive u fluidnim oblicima, mijenjaju se i uzajamno prepleću. Moguće je, uz vrlo mnogo truda, usporedbom varijanata proniknuti u historijat pojedinih pjesama ili skupina srodnih pjesama, ustanoviti više ili manje uvjerljive elemente njihovih starijih oblika, ali se ne može nanovo uspostaviti izvorni tekst.

Ne bih se složila ni s odredbom lirskih pjesama, koje bi, pored epskih, bile također »narativnog karaktera«, samo što njima »pričanje nije prva i jedina svrha«, nego im događaj »služi isključivo zbog slikanja ugođaja«, one su »izražaj osjećaja« (str. 25). Želimo li uopće razlikovati epiku i liriku, valjalo bi se držati tumačenja po kojemu je pripovijedanje o događaju jedan od osnovnih strukturnih elemenata epske poezije, dok se lirika — po W. Kayseru — iznosi kao monološko iskazivanje, kao izraz jednoga *ja* (pri čemu taj *ja*, dodali bismo, u tradicijskoj usmenoj poeziji nije izričito individualan). (Usp. Wolfgang Kayser, *Das sprachliche Kunstwerk*, 3. izd., Bern 1954, str. 191. i 201.) Balade pripadaju malim oblicima epskog pjesništva, događaj je u njima — prema Kayseru — zahvaćen kao sudbonosni susret. Propadanje, gubitak, pad daju njihovu pripovijedanju osebujućan ugođaj; a ako dođe do lakog pomicanja, tako da pravom supstancijom iskaza postane sam ugođaj a događaj tek njegov povod, onda je takva pjesma na prijelazu od balade prema lirskoj pjesmi (v. Kayser, str. 354). Takvih prijelaznih pjesama ima mnogo i one se s pravom mogu uvrstiti u zbirke lirske poezije, ali lirika time ipak ne postaje narativnom. Pođe li se sa stajališta da lirici pripada »narativni karakter« i da ima i »vrlo dugih« takvih lirskih pjesama, onda se gube mjerila za prepoznavanje lirske pjesme — pa je tako i u Mlačevu zbirku među liriku uključena, npr., i legendarna pripovjedna pjesma o svetom Lovrencu (str. 166—171) ili pak balada epskoga tipa o bitki na Krbavskom polju (str. 282—285).

U uvodu *Zlatnoj knjizi* ima navoda o broju zapisanih i objavljenih narodnih pjesama. Na temelju čega je autor zaključio da »danas ima tiskanih preko 25.000 hrvatskih narodnih pjesama«, nije mi poznato, a sama ne raspolazem podacima o broju objavljenih pjesama. No procjena da broj zapisanih pjesama, ne računajući kratke pjesmice, dvostihove, »prelazi 60.000« (v. str. 13. i 369) ne informira ni približno o zapisanim pjesmama, jer njihov je broj neusporedivo veći. U Mlačevoj je knjizi spomenuto da je Matica hrvatska već 1896. god. imala 24.500 zapisanih pjesama. U našem godišnjaku (knj. 5—6, 1967—68, str. 686) navodi se slijedeće: Institut za narodnu umjetnost imao je u vrijeme izlaska tog sveska godišnjaka 32.310 narodnih pjesama zapisanih s napjevom ili bez napjeva — ne računajući prijepise tekstova iz zbirke Matice hrvatske, odnosno Odbora za narodni život i običaje JAZU, ne računajući dvostihove i ne računajući one magnetofonski snimljene pjesme koje još nisu bile transkribirane. To znači da je zapisâ narodnih pjesama u rukopisnim zbirkama Matice hrvatske do god. 1896. i u rukopisnim zbirkama našeg Instituta do god. 1968. bilo ukupno 56.810. Dodaju li se toj brojci sve pjesme Matice hrvatske i Odbora za narodni život i običaje koje su prikupljene poslije 1896. god. kao i pjesme u ostalim stručnim ustanovama u Hrvatskoj i u privatnim zbirkama pa magnetofonski snimljene narodne pjesme u našem Institutu i drugdje — broj zapisanih i snimljenih pjesama bit će nesrazmjerno veći od 60.000 (a među njima je veoma velik broj dugačkih epskih pjesama, kakvih nema, npr., u slovenskoj usmenoj poeziji).

Ne bih o tome govorila radi provjeravanja ispravnoga ili pogrešnog brojenja, nego to činim zbog važnijeg razloga. U *Zlatnoj knjizi* ponavlja se nekoliko puta zahtjev da treba »izdati sve te zapise« (str. 13) te konačno dobiti »kritično, znanstvenom metodom obrađeno izdanje svih postojećih zapisa hrvatskih narodnih pjesama« (str. 14), da je prijeko potrebno izdavanje »svih sakupljenih hrvatskih narodnih pjesama u kritičkom izdanju« (str. 24),

da treba da se izdaju »ne samo svi zapisani tekstovi nego i sve zapisane melodije« (str. 26).

Pitanja koja odatle proizlaze slijedeća su: da li je nama praktički moguće »izdati sve te zapise«, a ako bi to, teoretski uzevši, bilo moguće, da li je to baš prijeko potrebno? Pokušala sam predočiti kako je golem broj i opseg dosadašnjih zapisa da bi se naslutilo koliko bi (nepostojećih) stručnjaka imalo raditi na njihovu cjelovitom objavljivanju i kolike bi tisuće stranica takvo izdanje moralo zauzeti. Ostvariti publiciranje takve cjelovite zbirke svih zapisa narodnih pjesama nama naprosto nije moguće. No držim da na tome ne bi ni trebalo inzistirati. Takvo izdanje koje bi sadržavalo sve zapise pjesama posve sigurno ne bi imalo vnijednosti za čitalačku publiku, štaviše, ono bi je odbilo od usmene poezije. A istraživači, kojima su, bez sumnje, svi zapisi značajni, mogu se o njima informirati i drugim načinima. U istraživačke svrhe nužno je pripremiti i publicirati tematske, a i druge kataloge naših narodnih pjesama, koji će obuhvatiti sve objavljene i rukopisne zapise — uz organiziranu povoljnu mogućnost kopiranja tekstova za potrebe istraživanja. (Na takvom se katalogu već radi, no na žalost odviše sporo.) Razumije se, narodne pjesme treba i objavljivati. Potrebna su sustavno pripremana kritička izdanja zbirki pojedinih skupljača, pojedinih istaknutih kazivača, izdavanje regionalnih zbirki, tematski uređenih zbirki, zbirki određenih skupina i vrsta narodnih pjesama, potrebna je zbirka koja bi obuhvatila značajne pjesme u širokom reprezentativnom izboru i bila popraćena kritičkim aparatom i, naravno, potrebne su pjesničke antologije hrvatske usmene poezije. Takvih zbirki već ima, a i sada se pripremaju, ali u nedovoljnom broju i suviše polako. To su, eto, istinske potrebe, i one su ostvarljive, premda uz vrlo mnogo poteškoća. Dok jadicovka zbog nepostojanja »izdanja svih postojećih zapisa hrvatskih narodnih pjesama« ne pogađa pravu metu.

Važno mjesto, i s razlogom, dano je u knjizi podjeli lirskih narodnih pjesama. Vidljivo je koliko je truda autor uložio da bi došao do adekvatnih principa podjele lirskih pjesama i kako je ispravno naslutio mogućnost različitih kriterija podjele: podjela na epiku i liriku; podjela po načinu interpretiranja, odnosno »upotrebna podjela« (pjevanje, recitativ, govorenje); podjela prema melografskim principima; podjela prema sadržaju; podjela na obredne i neobredne pjesme; podjela obrednih (običajnih) pjesama. Na žalost, autor se zaustavio na pola puta i, ne spoznavši da su u pitanju raznovrsni kriteriji podjele, koje ne treba međusobno miješati, postupio je na kraju jednako kao i sastavljači većine naših zbirki — podijelivši lirske pjesme u skupine stvorene prema šarolikim i međusobno neusklađenim mjerilima. Ili točnije: nije postupio jednako njima. Jer dok su podjele u skupine u većini ostalih zbirki samo praktične naravi, bez pretenzije na to da predstavljaju teoretski zasnovan sustav, dotle nema razloga da im se ozbiljnije prigovara. Klasifikacija pjesama u *Zlatnoj knjizi* izvršena je, međutim, s težnjom da stvori sustav podjele lirskih narodnih pjesama. Pri tom je autor uznastojao dati i novu podjelu hrvatskih godišnjih običaja, s nekim dobro uočenim pojedinostima, ali se oko takvih podjela lome koplja suvremene svjetske etnološke znanosti, i izvan njezinih dostignuća ta se pitanja ne mogu riješiti — a nije ni nužno da se rješavaju u antologiji lirske poezije. (O podjeli pjesama v. str. 15—22. i 369—371.)

Pjesme su podijeljene u četiri glavne skupine: 1. romance i balade, 2. obredne pjesme (prema godišnjim razdobljima, uključivši i romarske pjesme i napitnice), 3. ljubavne pjesme (zagledanje, ašikovanje, zaruke, svadba, život u braku), 4. povijesne pjesme.

Temeljni i odmah uočljivi nesklad u tome je što se u samom sistemu razvrstavanja miješaju tri osnovna kriterija: poetički (romance i balade); sadržajni (ljubavne pjesme, povijesne pjesme); kriterij životne primjene (obredne pjesme, kao i navedene grupe izrazito obrednih pjesama u sklopu ljubavnih). Pri takvu nedosljednom načinu podjele susreću se ne samo pojedinačni i objektivno neizbježni primjeri pjesama s prijelaznim obilježjima, koje je teško razvrstati, nego bi zapravo većina uključenih pjesama mogla pripadati u isti mah nekolikim skupinama. Primjeri za to mogu se lako naći i ne treba ih posebno navoditi. Osvrnut ću se samo na nekoliko činjeničnih omašaka u razvrstavanju obrednih pjesama.

Nesređen je odnos među dodolskim i prporuškim pjesmama — koje su, kako je poznato, po nazivu regionalno podijeljene, a po funkciji su istovjetne: na str. 141—142. navode se tri pjesme označene kao dodolske; druga od njih, bar po pripjevju, pod utjecajem je ladarica, dok bi treću (iz Lovrana) bilo ispravnije obilježiti kao prporušku, a ne kao dodolsku pjesmu; posve odvojeno navodi se jedna prporuška pjesma (iz Dubašnice na Krku, ne iz Istre!) — uklopljena među laderske, žetelačke i slične pjesme (v. str. 150). Na str. 147—150. navode se ivanjske i laderske pjesme na način iz kojega se ne vidi njihova povezanost, dok je pjesma na str. 153—154. obilježena kao žetelačka premda joj u Kukuljevićevoj zbirci, iz koje potječe, naslov glasi *Ladarice igrajući kolo*. Pjesma br. 23 na str. 151. prije bi mogla biti svadbena nego žetelačka (usp. br. 9 na str. 235. i br. 11 na str. 236). Pjesme br. 13 na str. 179. i br. 22 na str. 182. nisu napitnice iako govore o piću. Balada o Karli-banu (str. 129, br. 24) ima od koledskih pjesama jedino pripjev. O mnogim pjesmama nije jasno jesu li uvrštene među obredne prema svojoj funkciji ili prema indirektnom i prilično slobodno shvaćenom tematskom mjerilu.

Izvori pjesama navedeni su na kraju knjige. Oni svjedoče o velikom broju upotrijebljenih češće već gotovo zaboravljenih publikacija i o stanovitom broju rukopisnih izvora; način citiranja, na žalost, nije pregledan. Među upotrijebljenim publikacijama ima, pored izvornih zbirki, i raznih antologija i drugih izdanja što su donosila pjesme iz druge ruke, pa su odatle mjestimice potekli nemili nesporazumi.

Tako je pjesmi br. 3 na str. 141. kao izvor naveden tjednik »Dragoljub« iz god. 1868, a kao regija navedena je Hercegovina. Taj tekst, međutim, potječe iz Vukove zbirke — riječ je o poznatoj pjesmi *Naša doda Boga moli* (vidi *Srpske narodne pjesme*, knj. I, 1953, br. 185 i bilj. na str. 693—694, odakle se vidi da je Vuk dodolske pjesme skupljao po Srbiji). Romance *Grad gradila bijela vila* (str. 42—43) preuzeta je također iz »Dragoljuba« i obilježena kao hercegovačka. No i ta je pjesma Vukova, a zapisana je u Crnoj Gori (v. knj. I, br. 226). Na str. 241. donosi se — ovaj put među svadbenim pjesmama — jedna veoma srodna varijanta, koja počinje stihovima *B'jela vila grad gradila* — također obilježena kao hercegovačka pjesma; ta je pjesma preuzeta iz Delorkove antologije *Zlatna jabuka*. U Delorkovoj je knjizi bilo navedeno da pjesma potječe iz rukopisne zbirke Balda Glavića, bez naznake mjesta zapisa i bez životne primjene pjesme. Provjerila sam Glavićevu rukopisnu zbirku:

Glavić ondje spominje da je tu pjesmu zapisao na otoku Šipanu i da ju je priopćila Vice Glavić, dok životnu primjenu pjesme nije naveo — pa pjesma prema tome nije ni hercegovačka ni svadbena.

Donošenje takvih netočnih podataka moglo bi se jako dramtizirati kad, na žalost, ne bismo bili iskustvom poučeni o tome kako se slične netočnosti beznadno ponavljaju iz zbirke u zbirku. Takve nemarnosti štete ne samo općoj pouzdanosti zbirke nego vode mjestimice i do veoma osjetljivih pogrešaka kada se, kao u spomenutom slučaju, u zbirku hrvatskih pjesama unose pojedini Vukovi zapisi koji očito nisu hrvatski. Držim da u zbirku nije trebalo uvrstiti ni muslimanske pjesme.

No uza sve iznesene prigovore, čini mi se da bi na vazi koja bi mjenila promašaje ove knjige i sugestivnu, raznoliku sliku njezine prikupljene narodne lirike — ipak preteгла sugestivnost pjesama. Trud što je listanjem mnogobrojnih publikacija uložen u prikupljanje hrvatskih lirskih narodnih pjesama za ovo izdanje urodio je, kako smo već na početku rekli, zbirkom koja pretežnim brojem svojih tekstova svjedoči o pjesničkoj izražajnosti i predočuje mnogostrane aspekte te lirike. Koliko god bile značajne zamjerke, ne bi bilo u redu da one bace u sjenu narodne pjesme, sabrane u *Zlatnoj knjizi* autorovim trudom.

Maja Bošković-Stulli

NADA MILOŠEVIĆ-ĐORĐEVIĆ, ZAJEDNIČKA TEMATSKO — SIŽEJNA OSNOVA SRPSKOH RVATSKIH NEISTORIJSKIH EPSKIH PESAMA I PROZNE TRADICIJE, Filološki fakultet Beogradskog univerziteta, Monografije, knjiga XLI, Beograd 1971, 400 str. + 4 tabele.

Uzajamnom odnosu usmene poezije i proze može se pristupati s više aspekata. Može se promatrati kako su se preko arhaične zajedničke geneze, koja je prethodila diferencijaciji folklornih vrsta, postanku bajki i epskih pjesama, iz onih starih oblika što ih istraživači najčešće nazivaju junačkim pripovijetkama razvile zajedničke teme kasnijih epskih pjesama i bajki. (Istraživanja tog tipa naći ćemo, npr., u ovim studijama: Jan de Vries, *Betrachtungen zum Märchen, besonders in seinem Verhältnis zu Heldensage und Mythos*, 1954; V. J. Propp, *Russkij geroičeskij epus*, 2. izd., 1958; V. Žirmunskij, *Narodnyj geroičeskij epus*, 1962; E. M. Meletinskij, *Proišoždenie geroičeskogo epusa*, 1963; D. Burkhart, *Untersuchungen zur Stratigraphie und Chronologie der südslavischen Volksepik*, 1968; B. N. Putilov, *Russkij i južnoslavjanskij geroičeskij epus*, 1971; posljednje dvije navedene studije za nas su posebno važne jer govore o arhaičnim slojevima južnoslavenske epske poezije). Drugi aspekti istraživanja ne osvrću se na arhaično podrijetlo, nego se zanimaju samom činjenicom da se u usmenoj prozi i stihu susreću zajedničke teme, sižei, motivi. Katkada se pažnja orijentira na procese prelaženja iz oblika pjesme u prozu (npr. u knjizi: A. M. Astahova, *Narodnye skazki o bogatyrjah russkogo epusa*, 1962).

Ponekad se, nasuprot tome, razmatraju teme i sižei bajki koji su odatle prešli u oblik epske pjesme (npr. u već navedenim knjigama Proppa i Žirmunskog). U nekim se studijama posebna pažnja obraća pitanju poetike